

קבר לתיעוד

ראש בראש: שמעון פרס נגד מעריב (1960)

"פרשת לבון" הייתה, קרוב לוודאי, הפרשה הפוליטית והתקשורתית הסוערת והמסובכת ביותר שידעה מדינת ישראל בשנותיה הראשונות. היא מהווה המשך ל"עסק הביש" במצרים ב-1954, שבעקבותיו התפטרו/התפטר שר הביטחון פנחס לבון מתפקידו ונפתח הפולמוס "מי נתן את ההוראה" להפעלת רשת ריגול כושלת מטעמה של ישראל. ב-1960 התעורר הנושא שוב. הגיע חומר חדש ולבון טען כי בסיבוב הקודם נעשתה קנוניה נגדו.

העניין, שהיה עד אז סודי ומאחורי הקלעים, פרץ אל דעת הקהל מיד לאחר ראש השנה של שנת תשכ"א. בגיליונות העיתונים מעריב ודבר פורסמו ביום הראשון שלאחר החג, 25 בספטמבר 1960, שתי ידיעות, שאחת הייתה גלויה וסנסציונית והשנייה טמנה בחובה רמז לפעילותו העתידה של לבון. מעריב כתב בכותרת ראשית: "ב.ג. ציווה לחקור מחדש את העדויות שגרמו להתפטרות לבון מהממשלה ב-1955". כותרת המשנה אמרה: "הוקמה ועדת חקירה בראשות השופט חיים כהן". בגוף הידיעה צוין לראשונה כי לבון לא התפטר מתפקידו כשר הביטחון, אלא "התפטר".

בדבר הובאה ידיעה גדולה על שובו של לבון מחופשה באירופה. נמסר בה כי למקבלי פניו בנמל התעופה לוד אמר דברים שנראו אז סתומים: "יש לי חשש שבשבועות הקרובים אצטרך להגיד אי-אלה דברים, מהם נעימים ומהם אולי לא כל כך נעימים" (25 בספטמבר 1960).

מכאן ואילך החל כדור השלג להתגלגל ואין עוצר. נוצרו שני מחנות: אחד בראשות ראש הממשלה בן-גוריון שגרס כי יש לחקור את הפרשה אך ורק בוועדה חקירה משפטית והשנייה שבראשה התייצב לאחר שבועות אחדים שר האוצר לוי אשכול, שחיפשה פשרה כדי לרצות את לבון ולהציל את מפא"י, מפלגת השלטון דאז, מפילוג.

תומכי בן-גוריון הפכו יותר ויותר לאנטי-לבוניסטים ותומכי לבון היו לאנטי-בן-גוריוניסטים. מפא"י נקרעה מבפנים.

העיתונות פרסמה מדי יום דיווחים מסעירים על התפתחות העימות, לרבות הדלפות ללא סוף משיבות ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, דבר חסר תקדים עד אז. יושב ראש ועדת החוץ והביטחון, מאיר ארנב, אמר בגילוי לב על שלביה הראשונים של הפרשה כי אילו העיתונות לא הייתה מלווה את הפרשה, הייתה זו נחנקת באיבה.

ככל שחלף הזמן נוצרו בקרב העיתונות שני מחנות: מחנה בן-גוריון ומחנה לבון. בבן-גוריון תמכו שני עיתונים וחצי – הארץ, ג'רוזלם פוסט וחצי דבר. מדוע חצי? כי בעיתון זה, שהיה מזוהה יותר מעיתונים אחרים עם הממשלה והממסד, התפצלו הכוחות: העורך הראשי חיים שורר ומקצת הכתבים והפובליציסטים תמכו בעמדת לבון ואילו המחנה השני, של תומכי בן-גוריון, מנה שורה של כותבים, רובם צעירים יותר, ובראשם הארי שבחבורה, המשורר נתן אלתרמן, בעל הטור היוקרתי "הטור השביעי".

רוב העיתונים האחרים הביעו בצורה כזו או אחרת תמיכה בעמדותיו של לבון ובמאבקיו לטיהור שמו: מעריב, למרחב, על המשמר, הבוקר, חרות, ובמידה חלקית גם ידיעות אחרונות. בצד של לבון היה דרך קבע גם העולם הזה, שלא החמיץ שום הזדמנות לתקוף את בן-גוריון, מבלי לברור סיבה.

מעניינת במיוחד הייתה עמדת מעריב. עיתון זה, הנפוץ בעיתוני ישראל בעת ההיא, נחשב "ימני" בשל מוצאם של רוב בכיריו: העורך הראשי אריה דיסנצ'יק, שלום רוזנפלד, משה זק ואחרים היו בעבר חברים פעילים או תומכים של המפלגה הרוויזיוניסטית, שיכולה להיחשב לאמה-הורתה של תנועת החרות. למרות זאת הם העדיפו ב"פרשת לבון" את לבון מזכיר הסתדרות העובדים על בן-גוריון הממלכתי.

שמעון פרס היה ב-1960 בן 37. הוא עמד, יחד עם משה דיין בראש "צעירי מפא"י" וכיהן כסגן שר הביטחון. לפרס היו ידידים רבים בבית מעריב ואת הפרסומים בעיתון נגד בן-גוריון ראה כפגיעה

פרס הפוליטיקאי מטיף במכתבו מוסר לאנשי מעריב על שהם מעוותים לדעתו את האמת וכותבים מה שמכונה בז'רגון העכשווי "פייק ניוז".

אישית. ברוח זאת כתוב מכתבו לעורך הראשי של מעריב, אריה דיסנצ'יק, שכנראה לא נשלח בסופו של דבר ליעדו, ושהופקד בידי שבתי טבת ז"ל בארכיון בן-גוריון בשדה בוקר.

מרדכי נאור

פ.ט.ט.

11/11/60

11/11/60

תל-אביב, ב' בכסלו תשכ"א
21 בנובמבר 1960

לכבוד
מר אריה דיסנצ'יק
מערכת "מעריב"
תל - אביב,
א.נ.י.

קראתי שבועון מסויים על אסיפת העיתונאים שהיחה בבית סוקולוב ביום 11.11.60 וגם שמעתי מפי שחתיפיט אהדים על מהלכה. אמנם אין קריאה שבועון הנ"ל מחייבת את האמת, ואין שמיעה שמועה - שמיעה, הרי בכל זאת - דומני - הרושם הכללי מהאסיפה הנ"ל מחייב תגובה ולו גם באורח פרטי.

ראשית נדהמתי מהניסוח על "שני נציגי מערכת הבטחון" שניסו ל"אייט" עליך ועל מר שלום רוזנפלד. יש לי יסוד להניח שכוונתך לסגן אלוף נחמן קרני ולא"ם יריב שנזדמנו בטקרה יחד עם שניכם בבית סוקולוב. אתה יודע יפה שאין הם "נציגי מערכת הבטחון" כלפי העיתונות, כי אם ירידים אישיים של אחדים מחברי מערכת "מעריב" ואני משוכנע שכל השיחה ביניכם היחה שיחה בין ידידים שהיו ליריבים בענין מסויים. שאלתי את נחמן לפרט השיחה והוא הראה לי את מכתבו של מר רוזנפלד אליו מיום 4.10.60. מר רוזנפלד כותב באותו מכתב: "בקשת להח פורקן למרירותך בפסוק חמור ביותר ומביש: לבון קנה אחכם באינפורמציה ו/או בכסף" ובכן במכתב האישי מסער מר ש. רוזנפלד שזה היה "פורקן למרירות" אישית, מה פתאום מצאה לתאר שיחה אישית זו כשיחה איומים מסעם מערכת הבטחון? עוד יותר כאשר שאל מר רוזנפלד את דובר מערכת הבטחון דב סיני הוא אמר לו שהוא "משוכנע שלא התכוונה לפגוע בנו וכי בודאי היחה זו אי הבנה" ואני מבין שהפכת הנ"ל כי נחמן עצמו צלצל אליכם ואמר כי לא התכוון כלל "להטיל בנו דומי - לא בנו אישית ולא בנו כנציגי מעריב" וכי כוונתו היחה רק לומר ש"הטעו אוחנו באינפורמציה" ופר ש. רוזנפלד מוסיף: "מקבל אני את דבריך וגם מר דיסנצ'יק, שסיפרתי לו, כמובן, על ההשתלשלות, מצטרף לכך". ואם אמנם האינפורמציה שבידי נכונה - ואסיפה של מאה עיתונאים אמילו לא לפרסום, איננה בלי פרסום - אני שואל

2./.

11810 פרט

- 2 -

אותך האם זהו מטרת החיים הנראה לך? ואני שואל בלשונו של מר רוזנפלד באחד ממאמריו: "לאיזה ג'ונגל של יחסי אנוש הגענו?" כי אם ידיעה זו נכונה הרי שפגעה לא רק באמונו של ידיד אישי שלך, כי אם גם בשמו הטוב של משרד הבטחון. לשם מה? במיוחד אני מתפלל עליך ועל מר רוזנפלד שידעתהם הכיד כאנשים שמושג ה"הרר" (ואיני יודע בסווי עברי נאה יותר) היה שגור בבישתכם.

שנית, ארשה לעצמי להביע הפעם בקרה על העתון. עתון הפקידו בראש וראשונה לספק ידיעות מהימנות במהירות ובריוק. איש אינו יכול להבוע מעתון שימנע או יזום נקיטת צד בנושא ציבורי. אך האחיקה העתונאית מחייבת צמצום נקיטת העמדה למאמרי מערכת. והנה - זהו הרושם לצערי - "מעריב" נרחס בפרשת לבון לא רק במאמרי המערכת, כי אם גם במתן מבט ליריעות ודגש לידיעות המתאימות לקו שהוא נקט, עד אשר נוצר הרושם שאין זה עוד אותו ה"מעריב" השואל לידיעות מדויקות, כי אם מין בסאון מפלגתי, שצרכי "המפלגה" יוצרים את סולם הערכים של פרסומיו. מערכת "מעריב" יכולה ליהפך להנהגה מפלגתית - אין איש יכול למנוע זאת ממנה. אך אז בבקשה - עם כל ההזדהות ועם כל האחריות ועם כל הכסנונות שישנן לדבר. אי אפשר להופיע כעתון בלתי הלוי, ולחלות אה הכנו בחקוה אחת.

אני יודע שחשאל לדוגמאות והרי הן - אחדות מהן - לפניך :

(א) במספר גליונות של עתונכם (ב-28.9, ב-30.9, ב-4.10, ב-10.10, ב-14.10 ובעוד ועוד) מדובר בבטחון גמור על זיוף מסמכים. האמנם הוכח שזויכו מסמכים ?

(ב) בגליונכם מיום 9.10.60 העתקתם כהבה מהוך מאמר התום ב"ג'רוסלס פוסט" ויחסתם אותו ל"חוגי ש. פרס" בלי לציין כלל שזה קטע מכאמר בעתון הנ"ל. לאחר שצללת לימר רוזנפלד, למחרת היום, חוקנה הידיעה. אך כיצד קרתה טעות זו - לא ראשונה ולא יהידה ולא מחוטרת מגמה? אילו זה היה קורה במערכת הבטחון, כיצד היית מכנה אותה ?

(ג) בגליונכם מיום 26.10.60 נאמר שהסתייגתי מפעולת הצנזור לגבי המחיקות בדברי מר פ. לבון. גם לטעות זו, נאלצתי לפרסם הכחשה.

3./.

1848 / פ 07

- 3 -

(ד) במאמר ראשי של עהונכם מה-27.9 אחם חובעים אח "סילוק הגורמים האישיים שסיבכו (אח מר לבון) במזיד". האנונימיות שבניטוח, כמו ה"סיבוכ במזיד" - אינם דבר שמקל על ההבנה או שמוכיח על האמת. באוחו מאמר אחם חוזרים ומצביעים על "עובדת היסוד, כי הוא (פ. ל.) הושל במזיד ונפל קרבן לעלילה". האם דבר זה הוכח? היכן, ועל ידי מי ?

(ה) ב-28.9 אחם כוהבים "נשפך אור גם על מעללי כמה אנשים שהביאו ב-17 לפברואר 1955 להדחת מר לבון ולהחזרה מר בן-גוריון למשרד הבטחון בקרים". מי שפך אח האור המזויף הזה ?

(ו) ב-2.10 אחם מודיעים כי "הגיע הנציג הישראלי בחו"ל שנקרא להעיד על הסמכים החשודים כמזויפים". הנציג לא הגיע כסובן, ההודעה לא חוקנה. אך עוד פעם אחת מרובר בהזדמנות בדויה זו על "סמכים חשודים כמזויפים".

(ז) מר טשה ז"ק כותב ב-5.10 כי "הנה מופיע מר פרס ופוטל אח מר לבון להיות שר". היכן הופעתי ופולתי? ולא זו אלא מר ז"ק מספר לקוראיו כי מר לבון החפטר כיון ששרה נבהל מ"אנשים בעלי משקל" ש"התגודדו" סביבי ולא נתנו לו לפטרני. זוהי אמת? זה אמנם מאמר ולא ידיעה, אך מאמר מכיל ידיעות, ידיעותיו הייבות להיות בדוקות.

(ח) אחת התאוננת, מר דיסנצ"יק, שסיפקו לך חומר בלתי נכון. אמרו לך שכאילו מר פ. לבון אמר "זה למטה מכבודי להתדיין על הרמטכ"ל לשעבר ועם הפנהל הכללי לשעבר". והנה מתברר שזה רק מחציית הפסוק, החצי השני הוא "אם שר הבטחון הוא שקרן, זייפן ופחדן", חצי פסוק נכון. אבל לא בדוי. ויש לי יסוד להניח שמי שמטרו לך היה לו יסוד לחשוב שזה פסוק מלא. אך בקשר למה הוא נמטר? באחד המאמרים בעהונכם (ואיני זוכר התאריך, אך אפשר לגלותו בנקל) כחוב שמר פ. לבון אומר ש"משה דיין היה לויאלי" ועיקר טענותיו הם כלפי, הבלתי לויאלי. מה לעשות ומר לבון טען ש"דיין ופרס קפצו על העגלה". אולם אמירה זו שטום מה לא נראחה לעהונכם, ובעוד אחת מתמטר על חציית פסוק לשניים, אחת חוצה ים, כטוען שהכל יבש.

(ט) נראה שבידי סוחר עהונכם היו לא רק הפרוטוקולים של ועדת החוץ והבטחון, כי אם גם הנשמות של חבריה. אחת קשה מאד להבין תיאורים כגון: "חברי הועדה לא

1848 / 070

- 4 -

רק התרשמו עמוקות מדברי פ. לבון ומאופן הגשת הפרשה על ידו" ושהודעתו זו "הדהימה אף אותם חברי הועדה שהיו בקיאים בפרשה, בגלל גודש המסמכים" וגומר וגומר, האמנם זהו המצב? אני מכיר מספר חברי ועדה שאמנם נדהמו. אבל מסיבות אחרות לחלוטין. גם "גודש המסמכים" מחייב עוד ניתוח. מה זה מסמך? אם מישהו כותב את דברי זולתו, לצרכי עצמו, האם זהו "מסמך מדהים"?

(י) מר פ. לבון הופיע בעתונכם כמלאך כליל השלמות. "חזק" כאשר דרוש ו"הלש הלוחם בחזק" גם כן כאשר דרוש. כאדם מעל לכל דופי, וכו' וכו'. אפילו כאשר בו ביום הוא אמר דבר והיפוכו - החיסרו ההדורים. לעומת זאת טפלתם באותה חשומת לב, אך בצערי הרב, כמגמה קצת שונה בראש הממשלה. החל מכותרת ראשית שהוא "פעם" (ומהי הפעם? הוא שכה על מכתב מסוים ששיגר אליו מר פ. לבון) עד מאמרו האחרון של מר ד. גלערי בו הוא מטיל ספק בכנותו של ד. בן-גוריון (בן-גוריון, לפי המאמר הזה הוא, "לפעמים" נרגן, קטנוני, אגוצנטרי" "ולפעמים חסר כנות", לעוכת מר פ. לבון שהוא כליל שלמות: "ישר, מדקדק, ומוטרו האישי והציבורי ללא פסול"! האם גם זו הייתה חלק ממלאכת הצדק של "מעריב"? אני יודע שטענת שכל הידיעות שהיו בידך היו בדוקות. אך עוד תיוכח פעם שלא כל ה"ידיעות הברוקות" הן כל הידיעות הדרושות באמת לשפוש על הנושא במלואו.

(יא) פרט למאמרי המערכת שהיו חד סטריים, פרסמתם שורה של מאמרים חתומים, אך הם כולם בכוון אחד. בסנהדרין לא היו חורצים שפט, אם כל חבריו הצביעו פה אחד. עוון אינו סנהדרין. אך כוחו לחרוץ שפט פוכבי, או להעמיד לעמוד הקלון הוא גדול, אם כי זמני. צר הדבר שכל חברי מערכת עתונכם שפרסמו את דבריהם, לא הרגישו בצורך במאמרים מאזניים, כי על קיום דעה הנוכח ידעתם גם ידעתם.

(יב) "מעריב" מרגיש - בצדק - צורך לנתח ידיעות שהוא מפרסם. כלל נכון זה לא חל שטום מה על הודעתו של מר משה שרה, שמר פ. לבון חסכים לראות בו רהבליסטיה גמורה. גם מחדל זה אינו חסר משמעות.

(יג) מר פ. לבון פיזר ידיעות ובטעם, "על עשרות קצינים ופקידים העוסקים ברכילות ובחזירת עתונים" (משנחבק לנקוב שמות, הוא סירב) על "כפילות מבזבזה", על "קניית

5./.

1810 פרט

- 5 -

בית הרוש" וכדומה. אני שוכנע שאחז' יודע יפה שכל אחת מהאשמות הללו נועדה לפגוע ולא לתאר. אחז' יודע ששקר הדבר על "עשרות קצינים ופקידים" שא - "כפילות המבזבזת" היא רק כפילות לשונית (יש במשרד הבטחון, לדוגמה, אגף כח אדם ובמטה הכללי אגף כח אדם. אך במשרד הבטחון זהו אגף מגייס לצבא, במטה אגף מטפל בקצינים ובהיילים). עתונך קבל גם חומר הטוכיה שלא "נקנה בית הרוש" וגוטר. אולם במקום להזים עלילות אלה, אתם מתארים את מפיצם כאדם "מדקדק", "בעל חוש פרופורציה" וכו'.

יד) בגליון מיום 23.10, בכותרת ראשית, אתם כותבים: "בן-גוריון טאיים בהתפטרות, אם פרשת לבון חוסיף להתברר בועדת החוץ והבטחון". היכן ומתי ובפני מי איים מר בן-גוריון בהתפטרות זו ?

טו) ביום 25.10 אתם מודיעים - בכותרת כתף - "שרת: העובדות החדשות מטששות תוכחה שהוטלה אשמת שוא על לבון". האם זוהי תמצית וכותרת הודעתו של מר משה שרת?

טז) ולבטוף לגבי "ההרשה" עצמה. לפי מיטב הכרחי מה שהוכח. על ידי ועדה כחן, שנמשלה על ידי לבון ותומכיו) הוא, שאחד הצדדים שועדת אולשן סירבה להאמין לו, אינו ראוי לאימוץ בקטע ממזים של הדרך. עדותו של מר ש. לבון לא חיזקה במיוחד את הדגש שכל מה שהוא אומר זה שיא הדיוק, האמת, והשלמות. אני יודע שעורכי "מעריב" יכלו לעמוד על עובדה זו בכוח עצמם, אם הם אמנם מוכנים לנתק את עצמם מדעה מוקדמת שהם אימצו לעצמם, לא בגלל טובת הנאה, כי אם בגלל היוחה מוקדמת.

אני יודע שכל עתון יכול לטעות, אבל אם כל הטעויות הן בכוון אחד, מתחילה להיות הטעות לכוונה; אני יודע שתתון יכול לקבוע לעצמו עמדה - אך אם כל סופריו כאיש אחד מאמצים לה אותה - האמנם הוא נשאר עדיין אורגן הפסובל לפשל במצבים מסובכים באופן אוביקטיבי? אני יודע שלכל עתון ישנן סימפשויות ואנטיפשויות אישיות, אך אם יחס זה ששתקף בידיעות, בכותרות, בהימנעות ובהבלטה, האמנם זוהי רמת מערכת חניו-יורק טייטס (שקובעת עמדה בכל מערכת בחירות, אך המקפידה הקפד היטב שלא להעריך בחדשות ובמיקומם את הדברים הנראים לה כרצויים) שאתה הבאת אותה לדוגמה? (ושוב אם איני שועה באינפורמציה שבידי).

6./.

0101/07

- 6 -

אולי זה בלתי נעים לכתוב בגלוי לב על ענין כל כך עדין. אך אין פעם להסביר אמת מתפרצת אפילו מחטבון חסום.

ואני תקוה שלא אחרנו את כל הרכבות, ואפילו חחנה זו - שאני כותב מסנה - היא בשלב זה אישית ביותר.

אני כותב כל זאת לחשומת לבך האישיה, ושלא לפרסום, ואני עושה זאת בצער רב.

ב ב ר כ ה ,

שמעון פרס.